

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **ОЛІЙНИКА Михайла Олександровича «Удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності»**, представлену в спеціалізовану вчену раду К 08.881.01 Придніпровської державної академії фізичної культури для захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

1. Актуальність обраної теми.

Досягнення високих спортивних результатів в умовах зростання конкуренції на міжнародній та вітчизняній аренах вимагає постійного вдосконалення техніко-тактичної майстерності, яка надалі залишається однією з найважливіших в ефективній підготовці спортсменів високого класу. За останні тридцять років волейболісти національної збірної команди України лише епізодично потрапляли до фінальних частин найважливіших офіційних міжнародних змагань.

Відомо, що від якісної системи підготовки резерву залежать результати спортсменів національних команд в Олімпійських іграх, чемпіонатах світу, Європи, інших офіційних міжнародних змаганнях з волейболу.

Проблема вдосконалення техніко-тактичної підготовки кваліфікованих волейболістів всебічно вивчалась науковцями і по даному питанню накопичений великий обсяг інформації.

Більшість фахівців вказують на необхідність підвищення якості та ефективності тренувального процесу кваліфікованих волейболістів, зокрема, за рахунок удосконалення різних сторін їх підготовленості, планування та програмування системи тренувальних занять (А.В. Аблікова, 2015; О.І. Камаєв, 2017; Р.О. Сушко, 2017; О.В. Борисова, 2018; А.Ю. Мельник, 2019; О. Соловей, В. Гунченко, 2019; В.В. Паєвський, 2019).

Провідні науковці наполягають на подальшому удосконаленні системи контролю за окремими мікро- та мезоциклами в тренувальному і змагальному процесах (В.В. Николаєнко, 2015; А.В. Вертель, 2016; В.О. Тищенко, 2017; О.А. Шинкарук, 2017; Т.В. Вознюк, 2019, О.О. Мітова, 2019).

У сучасних наукових дослідженнях розглядаються різні підходи відносно обсягу техніко-тактичної підготовки волейболістів різного амплуа (Ю.Д. Желєзняк, 2005; М.О. Носко, 2015; В.Д. Фискалов, 2016), а також

використання у тренувальному процесі інноваційних засобів і методів підготовки (J.M. Palao, 2014; М.П. Пітин, 2016; В.І. Ковцун, 2017; М. Milić, 2017).

У роботах відомих українських науковців (В.М. Платонов, 2015; В.В. Гамалій, 2016; С.С. Єрмаков, 2016; V. Koryahin, O. Blavt, E. Doroshenko et al., 2020) доведено, що саме принцип моделювання може розглядатися як один з найбільш ефективних чинників системи управління підготовкою кваліфікованих спортсменів, зокрема у волейболі.

У зв'язку зі специфічними особливостями волейболу, основна увага, повинна приділятися вдосконаленню техніко-тактичної підготовленості волейболістів на основі визначення та використання у тренувальному процесі модельних характеристик змагальної діяльності, що дозволить істотно покращити рівень їх інтегральної підготовленості та буде сприяти досягненню високих спортивних результатів.

Вищевикладене свідчить про актуальність наведеної проблематики і обумовлює практичну потребу з удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності.

Дисертаційну роботу виконано згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри олімпійського та професійного спорту Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України на 2012-2016 рр. «Теоретико-методичні основи індивідуалізації навчально-тренувального процесу в ігрових видах спорту» (номер державної реєстрації 0112U002001), кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України на 2016-2020 рр. «Сучасні технології підготовки спортсменів різної спеціалізації і кваліфікації в олімпійських видах спорту» (номер державної реєстрації 0116U004848) і кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я Запорізького державного медичного університету Міністерства охорони здоров'я України на 2017-2021 рр. «Оптимізація фізичного стану студентів засобами фізичного виховання та спорту в умовах медичного вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації 0117U006965).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Зазначена дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, додатків та актів впровадження. Дисертація викладена на 238 сторінках з них 198 –

основного тексту. Робота містить 27 таблиць та 10 рисунків, використано 242 посилання на літературні джерела, з них 59 – латиницею.

Автором грамотно визначено теоретичну й методологічну основи дослідження, наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в дисертації достатньою мірою обґрунтовані експериментальним матеріалом та відповідають меті й завданням роботи. В дисертації використаний комплекс методів дослідження які відповідають сучасним вимогам до кваліфікаційних досліджень.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної автором теми, вказані об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок дисертанта, відображено апробацію матеріалів дисертації.

У першому розділі **«Моделювання в тренувальному процесі кваліфікованих волейболістів: проблеми і шляхи вирішення»** дисертантом були розглянуті і теоретично проаналізовані методичні підходи до періодизації тренувального процесу, управління тренувальним процесом і змагальною діяльністю на сучасному етапі розвитку волейболу, обґрунтовані проблемні питання стосовно використання моделювання в тренувальному процесі та змагальній діяльності кваліфікованих волейболістів.

З урахуванням матеріалів теоретичного пошуку дисертант робить висновок щодо доцільності проведення спеціальних досліджень стосовно подальшого удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності.

У другому розділі дисертаційної роботи **«Методи та організація дослідження»** здобувачем Олійником М.О. обґрунтовано сучасні теоретичні та практичні методи дослідження, можливості яких відповідають вимогам щодо вирішення в дисертаційній роботі поставлених завдань.

Математичне оброблення отриманих результатів проведено з використанням загальноприйнятих методів математичної статистики.

Проведення дослідження автором здійснювалося послідовно протягом чотирьох етапів, зокрема:

– впродовж першого етапу (січень 2013 – серпень 2016 рр.) вивчалася спеціальна література вітчизняних та іноземних авторів, у якій висвітлювався стан проблеми моделювання тренувального процесу спортсменів у командних ігрових видах спорту, що дозволило обґрунтувати актуальність, мету, основні завдання, об'єкт, предмет, методи і програму дослідження.

– другий етап (вересень 2016 – серпень 2017 рр.) був присвячений аналізу та узагальненню даних техніко-тактичних дій провідних гравців

визначеного амплуа в процесі їх змагальної діяльності на турнірах різного рівня. На основі отриманих даних було розроблено моделі ефективності змагальної діяльності волейболістів різного амплуа, зміст модельних підвідних та змагальних мікроциклів, моделі розташування гравців на майданчику та хронологічного розвитку змагального процесу за сетами, що стало основою для створення алгоритму визначення модельних показників змагальної діяльності кваліфікованих волейболістів та експериментальної програми вдосконалення їх техніко-тактичної підготовленості.

– третій етап дослідження (вересень 2017 – серпень 2018 рр.) був присвячений оцінці ефективності розробленої експериментальної програми вдосконалення техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів з використанням модельних характеристик змагальної діяльності на основі аналізу динаміки показників техніко-тактичних дій волейболістів команди Запорізького державного медичного університету (n=15) в підготовчому та змагальному періодах сезонів 2016-2017 рр. та 2017-2018 рр.

– на четвертому етапі (вересень 2018 – грудень 2019 рр.) проведено обробку отриманих результатів дослідження, їхній аналіз і узагальнення, а також оформлено дисертаційну роботу.

У третьому розділі **«Особливості техніко-тактичних дій кваліфікованих волейболістів різної кваліфікації та ігрового амплуа у змагальному процесі»** автором представлено результати констатувального експерименту.

Дисертантом наведено дані першого етапу послідовного педагогічного експерименту, в межах якого вивчено особливості техніко-тактичних дій волейболістів різних ігрових амплуа та спортивної кваліфікації в процесі їх змагальної діяльності на основі аналізу офіційних змагань Світової Ліги і Національного чемпіонату України 2016-2017 рр. Це дозволило стверджувати про достовірність отриманих експериментальних даних (В.М. Костюкевич, Л.М. Шевчик, О.Г. Сокольвак, 2015).

З метою об'єктивної оцінки рівня техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів з використанням методів факторного аналізу було визначено основні чинники, які складають структуру їх змагальної діяльності.

Отримані в ході факторного аналізу експериментальні дані свідчили про те, що при оцінці рівня техніко-тактичної підготовленості волейболістів різної спортивної кваліфікації та ігрового амплуа важливе значення мають такі показники їх техніко-тактичних дій в процесі змагальної діяльності: кількість набраних очок у грі; ефективність подачі м'яча; ефективність

атакувальних дій та ефективність блокування. У зв'язку з цим, при аналізі техніко-тактичних дій основну увагу було зосереджено саме на вказаних показниках.

Отримані результати дали можливість розробити модельні характеристики техніко-тактичних дій гравців різних амплуа двох рівнів спортивної кваліфікації, а саме: висококваліфікованих волейболістів (міжнародній рівень, Світова Ліга) та кваліфікованих волейболістів (національний рівень, національний чемпіонат України).

При розробці програм вдосконалення техніко-тактичної підготовки кваліфікованих волейболістів з використанням модельних характеристик змагальної діяльності важливим є також визначення оптимальних тренувальних режимів в процесі практичної реалізації цієї програми (режими підвищеної координаційної складності та загальної функціональної напруженості).

Отримані в ході першого етапу послідовного педагогічного експерименту дані були підставою для розробки експериментальної програми вдосконалення техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів різних ігрових амплуа з використанням модельних характеристик змагальної діяльності, яка спрямована на підвищення ефективності навчально-тренувального процесу висококваліфікованих волейболістів.

У четвертому розділі **«Експериментальна перевірка авторської програми вдосконалення техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів з використанням модельних характеристик змагальної діяльності»** надано загальну характеристику експериментальної програми вдосконалення техніко-тактичної підготовки кваліфікованих волейболістів та представлені результати щодо перевірки її ефективності.

Відповідно до наявних у дисертаційній роботі результатів у підготовці волейболістів експериментальної групи була запропонована авторська експериментальна програма, основні відмінності якої полягали у використанні: засобів відеофіксації та сучасних комп'ютерних програм «Статистика» і «Data volley» для оцінки основних показників техніко-тактичних дій; модельних характеристик техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів різних ігрових амплуа; надійних критеріїв для формування модельних характеристик ТТД у процесі змагальної діяльності (максимальні, мінімально-достатні, усереднені, індивідуальні показники та їх діапазони); структуру та змісту модельних тренувальних занять в рамках окремих мікро- та мезоциклів з урахуванням ігрового амплуа, віку та

спортивної кваліфікації волейболістів; спеціальних тренувальних засобів для підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів у відповідності до модельних характеристик їх змагальної діяльності; оптимальних тренувальних режимів для модельних тренувальних занять.

Для експериментальної перевірки ефективності розробленої здобувачем програми на другому етапі послідовного педагогічного експерименту було вивчено особливості змін показників техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів в рамках двох різних змагальних сезонів: сезон 2016/2017 рр. (до впровадження в тренувальний процес експериментальної програми вдосконалення техніко-тактичної підготовленості) та сезон 2017/2018 рр. (після впровадження в тренувальний процес експериментальної програми). Використання у тренувальному процесі запропонованої експериментальної програми сприяло суттєвому достовірному ($p < 0,01$) покращенню техніко-тактичної підготовленості волейболістів, що свідчить про високу її ефективність і дає підстави рекомендувати її для практичного використання в системі підготовки волейболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» викладено характеристику повноти рішення завдань дослідження, узагальнені результати дослідження, які підтверджують ефективність запропонованої програми вдосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів, а саме:

– підтверджено дані щодо кількісних та якісних показників змагальної діяльності кращих волейболістів світу та збірних команд за показниками техніко-тактичних дій, що розширило теоретичні уявлення про тенденції розвитку сучасного волейболу в Україні (В.М. Платонов, 2019; V. Kostyukevych, Ye. Imas, O. Borysova et al. 2018; Zh. Kozina, Ya. Goloborodko, Yu. Boichuk et al., 2018; Zh. Kozina, W. Jagiello, M. Jagiello, 2018);

– набули подальшого розвитку дані щодо використання методів моделювання в процесі підготовки спортсменів у командних ігрових видах спорту, реєстрації, аналізу та оцінки техніко-тактичних дій волейболістів у процесі змагальної діяльності (В.В. Гамалій, О.Л. Шльонська, 2016; Н.Ю. Щепотіна, 2017; А.М. Malikova, Е.Yu. Doroshenko, А. V Symonik et al., 2018; V. Kostyukevich, Eu. Imas, O. Borisova et al., 2018).

– вперше запропоновано експериментальну програму вдосконалення техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів з використанням модельних характеристик змагальної діяльності,

яка передбачає використання в тренувальному процесі модельних тренувальних занять зі спеціальними тренувальними засобами в рамках окремих мікро- та мезоциклів річного циклу підготовки.

У послідовному педагогічному експерименті доведено, що запровадження серед кваліфікованих волейболістів розробленої експериментальної програми сприяє підвищенню рівня їхньої техніко-тактичної підготовленості, ефективності тренувального процесу та досягненню високих спортивних результатів.

3. Достовірність результатів, їх новизна

Із результатів проведеного дослідження логічно витікають обґрунтовані наукові положення, висновки та рекомендації, які містять наукову новизну.

У цілому висновки дисертаційної роботи підтверджують правильність рішення поставленої мети й завдань, їх обґрунтованість і достовірність обумовлена правильно обраним методичним підходом, належним рівнем науково-інформаційного супроводження, використання у роботі сучасних інформаційних методів дослідження, достатнім, для достовірних висновків, обсягом загальної вибірки випробуваних, а також коректним статистичним опрацюванням отриманих результатів і відповідають змісту наукової праці.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає у впровадженні експериментальної програми вдосконалення техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих волейболістів різних ігрових амплуа з використанням модельних характеристик змагальної діяльності, що дозволило суттєво підвищити ефективність навчально-тренувального процесу і підвищити ефективність змагальної діяльності.

Результати дослідження впроваджено в навчально-тренувальний процес чоловічих збірних команд з волейболу Бердянського державного педагогічного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Запорізького державного медичного університету, Запорізького національного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету, федерації волейболу Запорізької області, ВК «Орбіта-ЗНУ» (м. Запоріжжя) та СК ЗДМУ «Медик» (м. Запоріжжя), а також використані у навчальному процесі студентів Запорізького національного університету під час викладання дисциплін «Теорія та методика обраного виду спорту (волейбол)», «Спортивно-педагогічне вдосконалення (волейбол)», «Підвищення спортивної майстерності (волейбол)», що підтверджують відповідні акти впровадження.

4. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях та відповідність публікацій вимогам Міністерства освіти і науки України

Основні положення дисертації у повній мірі представлено дисертантом у 10 наукових працях, з них 7 опубліковано у фахових виданнях МОН України, 2 з яких входять до міжнародних наукометричних баз даних, 2 роботи апробаційного характеру і 1, що додатково відображує наукові результати дисертації.

Основні положення дисертаційної роботи були представлені на науково-практичних конференціях: I Міжнародній інтернет-конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини» (Одеса, 2017); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фізичне та спортивне виховання у вищих навчальних закладах» (Запоріжжя, 2017); науково-методичних семінарах кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету (2016-2020) і кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я Запорізького державного медичного університету (2016-2020), федерації волейболу Запорізької області (2015-2020).

Автореферат та публікації цілком відображають зміст дисертаційного дослідження за темою «Удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності». Таким чином, є всі підстави вважати, що робота відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту зі спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

5. Зауваження і недоліки дисертаційної роботи та автореферату.

Оцінюючи в цілому дисертаційну роботу Олійника Михайла Олександровича позитивно, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та дискусійні питання:

1. Потребують пояснення відносно **кваліфікованих волейболістів та кваліфікованих волейболістів різних ігрових амплуа ?**

Тема дисертаційної роботи «Удосконалення тренувального процесу **кваліфікованих волейболістів** на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності», мета дослідження – науково обґрунтувати експериментальну програму вдосконалення техніко-тактичної підготовки **кваліфікованих волейболістів** з використанням модельних характеристик змагальної діяльності, яка спрямована на підвищення ефективності тренувального процесу.

– в анотації, завдання дослідження, практична значущість, у науковій новизні, Розділ 3, Розділ 4 (авторська програма), висновки – червоною лінією проходять **кваліфіковані волейболісти різних ігрових амплуа**

2. На змаганнях високого рангу у протокол заносяться гравці відповідно свого амплуа: «пасуючий» (зв'язуючий), «центральный блокуючий» (гравець першого темпу), «догравальник» (гравець другого темпу), «діагональний» (нападник), «ліберо» (захисник).

Скажіть, будьте ласкаві, чому Ви взяли у своїх дослідженнях «розігравача» і чому немає модельних характеристик «ліберо»?

3. У **ЗМІСТІ** є в наявності **ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**, а у **Структурі та обсягу роботи** Ви відмічаєте, що дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

4. Основні результати дослідження, які розглянуті в розділі 1, відображені в публікаціях здобувача [125-128]. В чому відмінності робіт у списку літературних джерел 125 та 126?

5. Для процедури факторного аналізу відібрано показники змагального процесу «ТОР»-рейтингу кращих спортсменів **10 волейболістів** в турнірі Світової ліги 2016-2017 рр., **10** – «ТОР»-рейтингу Національного чемпіонату 2016-2017 рр. і **15** – гравців збірної команди Запорізького державного медичного університету в сезоні 2016-2017 рр. Всього проаналізовано показники змагального процесу **45 висококваліфікованих і кваліфікованих волейболістів** в офіційних іграх міжнародного, національного та обласного рівнів. Чому 45 волейболістів, а не 35?

6. На підставі даних педагогічних спостережень у процесі констатувального та формуального педагогічного експерименту Вами описано орієнтовно-оптимальні схеми розташування кваліфікованих волейболістів різного амплуа у зонах майданчика відповідно до тактичних схем ведення гри «5-1» та «4-2».

Чим відрізняється опис Ваших тактичних схем від традиційних у ТОП-командах, при тому, що у висококваліфікованих командах схему «4-2» практично на сьогодні не використовують?

7. Розділ 3. (стр. 100-101) Ви констатуєте, що аналіз показників частоти серцевих скорочень і рухової активності в змагальному процесі дозволили визначити показники тренувального імпульсу та, на цій основі, розробили модель функціональної підготовленості кваліфікованих волейболістів у змагальному процесі.

Відмічає, що моделювання показників функціональної підготовленості є другим, за значущістю, компонентом програми вдосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів.

У розділі 3 Ви наводите ці показники і включили до своєї експериментальної програми, а в аналізі ефективності Вашої програми нічого про це не відмічено у розділі 4 підпункт 4.2. Чому?

8. В дисертаційній роботі є окремі орфографічні помилки, і неточності.

Але зазначені у відгуку зауваження не є принциповими. Вони не знижують теоретичної і практичної значущості дослідження та загального позитивного враження про виконану дисертаційну роботу.

Загальний висновок

Дисертаційна робота **ОЛІЙНИКА Михайла Олександровича «Удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності»**, є самостійною, завершеною науково-дослідною працею, в якій отримані науково-обґрунтовані результати, що дозволяють вирішувати актуальні задачі галузі фізичного виховання і спорту, – зокрема, сприяють оптимізації навчально-тренувального процесу кваліфікованих волейболістів, що дозволило суттєво підвищити ефективність навчально-тренувального і змагального процесу.

Таким чином, очевидно, що дисертаційна робота **«Удосконалення тренувального процесу кваліфікованих волейболістів на основі використання модельних характеристик змагальної діяльності»** відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, **Олійник Михайло Олександрович** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту зі спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент: кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту, декан факультету фізичного виховання

О.М. Соловей

Підпис Солов'я О.М. засвідчують
начальник відділу кадрів ПДАФК і С

Н.І. Дем'янова